

І. А. Сазонець,

д. е. н., професор, завідувач кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

А. С. Саленко,

аспірант, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.1.23

ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

I. Sazonets,

Doctors of Economics, Head of the Department of Public Administration, Documentation and Information Activities, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

A. Salenko,

Postgraduate Student at the National University, water management and nature management, Rivne

THE INSTITUTIONAL FRAMEWORK FOR STATE SUPPORT FOR THE LIBERALIZATION OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

У статті розкрито основні передумови створення інституційних основ державної підтримки лібералізації підприємницької діяльності в нашій країні.

Важливою передумовою є зростання економіки на основі активізації підприємницької активності та використання дієвих механізмів для перетворення цієї активності та соціальних очікувань суб'єктів підприємницької діяльності в ефективно працюючі підприємницькі структури.

Визначено, що формування таких основ на сучасних методологічних підходах та ґрунтовному теоретичному підґрунті, що дозволить сформуувати дієву систему державного регулювання розвитку та лібералізації підприємницької діяльності.

Формування системи розвитку та лібералізації підприємницької діяльності, яка ґрунтується та елементах глобального, інституційного, державного регулювання. На розвиток підприємницької діяльності впливають також організаційні та управлінські фактори.

Важливим є використання різних форм державної підтримки малого підприємництва. Ці форми можна класифікувати за характером впливу держави на діяльність малих підприємств. Виділяють два види цього впливу: прямий і непрямий.

Основними законодавчими актами цієї сфери визначено Закон України "Про розвиток і державну підтримку малого та середнього підприємництва" та "Концепція Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014—2024 рр."

Визначено необхідність активної діяльності всіх органів державного управління України в сфері лібералізації підприємницької діяльності. Це відноситься до Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державної служби зайнятості, Антимонопольного комітету України.

Координуючу роль має Міністерство економічного розвитку та торгівлі України в сфері реалізації програм підтримки малого підприємництва. Найбільш важливими функціями цього відомства є підтримка малого і середнього підприємництва на міжнародному рівні (міжнародні кредитні лінії); банківські продукти та програми допомоги малому і середньому підприємництву; підтримка малого і середнього підприємництва на регіональному рівні; підтримка малого і середнього підприємництва на державному рівні.

The article outlines the main preconditions for the creation of the institutional framework for state support for the liberalization of entrepreneurial activity in our country.

An important prerequisite is the growth of the economy based on the activation of entrepreneurial activity and the use of effective mechanisms for the transformation of this activity and the social expectations of business entities into efficiently operating business structures.

It is determined that the formation of such bases on modern methodological approaches and a thorough theoretical basis, which will allow to form an effective system of state regulation of development and liberalization of entrepreneurial activity.

Formation of the system of development and liberalization of entrepreneurial activity, which is based on elements of global, institutional, state regulation. Organizational and managerial factors influence the development of entrepreneurial activity.

It is important to use different forms of state support for small businesses. These forms can be classified according to the nature of the state's influence on the activity of small enterprises. There are two types of this effect-direct and indirect.

The main legislative acts of this sphere are the Law of Ukraine "On Development and State Support to Small and Medium-Sized Entrepreneurship" and "The Concept of the National Program for the Development of Small and Medium-Sized Entrepreneurship for 2014—2024"

The necessity of active activity of all bodies of state administration of Ukraine in the field of liberalization of entrepreneurial activity is determined. This applies to the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, the State Employment Service, the Antimonopoly Committee of Ukraine.

The Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine has a coordinating role in implementing small business support programs. The most important functions of this department are the support of small and medium-sized enterprises at the international level (international credit lines); banking products and small and medium business enterprises; support of small and medium entrepreneurship at the regional level; support of small and medium entrepreneurship at the state level.

Ключові слова: інституційні, основи, державна, підтримка, підприємництво, розвиток, лібералізація, система.

Key words: institutional, foundation, state, support, entrepreneurship, development, liberalization, system.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Однією з особливостей сучасного розвитку підприємницьких систем в усіх країнах світу є зростання економіки на основі активізації підприємницької активності та використання дієвих механізмів для перетворення цієї активності та соціальних очікувань суб'єктів підприємницької діяльності в ефективно працюючі підприємницькі структури. Досягти такого результату можна тільки спираючись на ефективну державну політику розвитку підприємницької діяльності. Така політика стимулювання та розвитку підприємницької діяльності повинна містити в собі елементи, що дозволяють максимально лібералізувати середовище підприємництва.

Такі самі процеси проходять сьогодні в економіці України. Основною рушійною силою національної економіки є розвиток підприємницької діяльності в усіх сферах народного господарства. Крім того, підприємництво активізується в таких сферах, як медицина, фізична культура та спорт, культура, що довгий час не було притаманно для пострадянського простору. Тому створення інституційних основ державної підтримки лібералізації підприємницької діяльності стає все більш важливою умовою економічного зростання в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Практично всі наукові економічні школи України приділяли увагу, як проблемам лібералізації економіки, так і окремим питанням розвитку підприємництва. Безпосередньо ці питання досліджували Безтелесна Л., Гайдук В., Королевська Н., Куряча Н., Лукашук В., Ляпін Д., Сазонець О. Разом з тим, зміна умов господарювання, активне просування інституційно-економічної системи України в напрямі європейської інтеграції та імплементація нових європейських норм та стандартів до практики формування умов розвитку вітчизняного бізнесу потребує подальшого дослідження цих процесів.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є аналіз інституційних основ державної підтримки лібералізації підприємницької діяльності. Формування таких основ на сучасних методологічних підходах та ґрунтовному теоретичному підґрунті дозволить сформувати дієву систему державного регулювання розвитку та лібералізації підприємницької діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Підприємництво як одна із конкретних форм прояву суспільних відносин не тільки сприяє підвищенню матеріального і духовного потенціалу суспільства і створює сприятливий ґрунт для практичної реалізації здібностей і талантів кожного громадянина, але й веде до єднання нації, збереження її національного духу і національної гордості. Система розвитку та лібералізації підприємницької діяльності ґрунтується на елементах глобального, інституційного, державного регулювання [1]. Ці елементи національного та глобального рівня доповнюються конкретними управлінськими та організаційно-технічними параметрами, які надають змогу в комплексі створити систему регулювання підприємництва. Кожний із зазначених рівнів має свої специфічні інструменти регулювання та цільові групи суб'єктів управління. В цілому, структурні елементи існуючої системи регулювання розвитку та лібералізації підприємницької діяльності подано в таблиці 1.

Форми державної підтримки малого підприємництва можна класифікувати так: за характером впливу держави на діяльність малих підприємств, у залежності від якого виділяють два види цього впливу: прямий і непрямий. До прямого впливу можна віднести, наприклад, безпосереднє введення податкових пільг для малих фірм, виділення бюджетних коштів для пільгового фінансування їх перспективних інвестиційних проєктів,

Таблиця 1. Рівні організаційного механізму регулювання лібералізації підприємництва

Рівень управління	Інструменти регулювання	Суб'єкти управління
Глобальний	<ul style="list-style-type: none"> • Міжурядові угоди. • Участь у міжнародних організаціях. • Участь у асоціаціях 	<ul style="list-style-type: none"> • Координаційні органи асоціацій. • Вищі органи управління міжнародних організацій. • Вищі державні органи влади
Інституційно-нальний рівень	<ul style="list-style-type: none"> • Закони України, Укази Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств. • Організація структури управління. • Організація процесу функціонування системи 	<ul style="list-style-type: none"> • Президент України. • Верховна Рада України. • Кабінет Міністрів України
Управлінський рівень	<ul style="list-style-type: none"> • Установчі норми, документи і стандарти, що формують і визначають систему процедур. • Організаційна структура управління галузі, території. • Організація процесу функціонування галузі 	Міністерства, Державні комітети, регіональні органи влади, органи місцевого самоврядування
Технічний рівень	<ul style="list-style-type: none"> • Установчі, нормативні документи підприємства. • Організаційна структура підприємства. • Організація процесу функціонування підприємства 	Суб'єкти господарювання

Джерело: [6].

надання у безоплатне користування або оренду малим підприємствам державного майна тощо [2; 3].

Непряма підтримка малих підприємств здійснюється державою опосередковано, тобто через стимулювання великих і середніх корпорацій, банків, страхових компаній, громадських організацій, а також залучення елементів інфраструктури малого бізнесу, які забезпечують загальні умови його розвитку (навчальних центрів, бізнес-інкубаторів, технопарків, лізингових, консалтингових, аудиторських, юридичних фірм). До непрямої форми можуть відноситися такі форми підтримки, як виділення субвенцій і дотацій регіонам і муніципальним утворенням у якості преміювання за високий рівень розвитку малого підприємництва. Приклад непрямої форми — широко застосовуване у США надання крупним корпораціям державного замовлення за умови розміщення ними на малих підприємствах замовлень на виробництво встановленого відсотка комплектуючих[4].

Друге класифікаційне обґрунтування — функціональний напрям державної підтримки. Тут можна виділити три види підтримки: організаційно-структурну, фінансово-податкову і майнову. Перший із перерахованих видів підтримки охоплює форми, зв'язані з регламентуванням діяльності малих підприємств, а також із створенням різних структур, що надають послуги малому бізнесу. До них відносяться, наприклад, спрощена реєстрація суб'єктів малого підприємництва, надання маркетингової інформації на пільгових засадах, проведення консалтингу і аудиту. До фінансово-податкового виду підтримки відносяться різні форми прямого і непрямого фінансування малого бізнесу і застосування податкових важелів для стимулювання його розвитку. В цю групу входять надання податкових і митних пільг, стимулювання банків і страхових компаній до кредитування або страхування малих підприємств; фінансові і податкові форми державної підтримки малого підприємництва.

Майновий вид підтримки малого бізнесу передбачає активне залучення в цей процес державної і муніципальної власності (до того ж не лише матеріальної, але й інтелектуальної); наприклад, впровадження на малих підприємствах нових технологій, проведення лізингових операцій, застосування гарантійних механізмів із використанням державного майна.

Комбінування першої і другої класифікацій дає змогу виділити шість конкретних груп, які об'єднують форми державної підтримки малих підприємств.

Держава намагається підтримати малий бізнес. Так, у жовтні 2000 р. був прийнятий Закон України "Про розвиток і державну підтримку малого та середнього підприємництва"[8], також була прийнята "Концепція Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014—2024 рр." та утворений Державний фонд підтримки малого підприємництва. Основними задачами Фонду є фінансове забезпечення державної політики в галузі підтримки малого підприємництва і створення ефективно діючого фінансового механізму для реалізації державної програми, участь у фінансуванні регіональних програм, а також проектів і заходів, направлених на підтримку і розвиток малого підприємництва [7].

Мінекономрозвитку координує виконання цілої низки Програм, що спрямовані на розвиток підприємництва:

- EU4Business;
- Програми ЄС підтримки приватного сектору в Україні — EU SURE (EU Support to Ukraine to Re-launch the Economy);
- Програма наукових досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії Горизонт 2020 (2014—2018);
- Програма ЄС "Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу (COSME) (2014—2020)";
- Програма для управлінських кадрів сфери підприємництва України (Fit for partnership with Germany);
- Unlimit Ukraine by EBA — Програма розвитку та підтримки малого українського бізнесу [9].

Найбільш важливими функціями цього відомства є:

- Підтримка малого і середнього підприємництва на міжнародному рівні (міжнародні кредитні лінії).
- Банківські продукти та програми допомоги малому і середньому підприємству.
- Підтримка малого і середнього підприємництва на регіональному рівні.
- Підтримка малого і середнього підприємництва на державному рівні[5].

Отже, діяльність суб'єктів малого підприємництва у багатьох випадках залежить від дій державних органів виконавчої влади. Без спеціальних заходів державної підтримки розвиток малого підприємництва неможливий. Проте державна підтримка малого підприємництва стримується макроекономічними умовами.

До головних проблем, які стримують розвиток малого бізнесу, можна віднести недосконалість системи оподаткування, нестабільність бюджетного фінансування державної і регіональних програм підтримки бізнесу.

Невиконання планів фінансування національної програми сприяння розвитку малого підприємництва, очевидно, пов'язане з тим, що органи виконавчої влади, які, на жаль, змінюються надзвичайно часто, розглядають цю статтю бюджету за залишковим принципом. Тому орієнтація наших підприємців і малий бізнес на велику роботу: нарощування обсягів виробництва, укладання контрактів, розширення ринків збуту вітчизняної продукції без допомоги в цьому напрямі, перш за все держави і регіональних органів влади марна справа.

Серед органів державного управління, що останнім часом активно працювали над питаннями підтримки малого та середнього бізнесу та приймали відповідні документи необхідно виділити такі:

— Міністерство аграрної політики та продовольства України (Бюджетна дотація для розвитку сільськогосподарських товаровиробників та стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції, часткова компенсація вартості с/г техніки та обладнання, державна підтримка фермерських господарств, регіональні програми розвитку АПК);

— Державна служба зайнятості (започаткування власного бізнесу за сприяння державної служби зайнятості, державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, податкові та митні пільги, отримання "зеленого тарифу");

— Антимонопольний комітет України (державна допомога суб'єктам господарювання, портал державної допомоги).

ВИСНОВКИ

Таким чином, як свідчить аналіз, що був проведений в поданому дослідженні, основними передумовами створення інституційних основ державної підтримки лібералізації підприємницької діяльності в нашій країні є такі:

зростання економіки на основі активізації підприємницької активності та використання дієвих механізмів для перетворення цієї активності та соціальних очікувань суб'єктів підприємницької діяльності в ефективно працюючі підприємницькі структури;

формування таких основ на сучасних методологічних підходах та ґрунтовному теоретичному підґрунті, що дозволить сформувати дієву систему державного регулювання розвитку та лібералізації підприємницької діяльності;

формування системи розвитку та лібералізації підприємницької діяльності, яка ґрунтується та елементарно глобального, інституційного, державного регулювання;

використання різних форм державної підтримки малого підприємництва, які можна класифікувати за характером впливу держави на діяльність малих підприємств, у залежності від якого виділяють два види цього впливу: прямий і непрямий;

активна діяльність всіх органів державного управління України в сфері лібералізації підприємницької діяльності та особливо Мінекономрозвитку в сфері реалізації програм підтримки малого підприємництва.

Література:

1. Гайдук В.А. Оцінка сучасного етапу економічного розвитку та проблеми становлення конкурентоспроможності українських підприємств / В.А. Гайдук // Ефективна економіка [Електронне наукове фахове видання ДДАЕУ]. — 2010. — 4. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com>

2. Королевська Н.Ю. Напрями розвитку та лібералізації підприємницької діяльності в Україні / Н.Ю. Ко-

ролевська: Управління проектами та розвиток виробництва. — 2011. — № 3(39). — С. 1—7.

3. Лукашук В. Галузеві структурні зрушення розвитку підприємницького сектору України / В. Лукашук // Економічні інновації: 36. наук. пр. [Текст]. — Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2015. — Вип. 59. — С. 202—218.

4. Ляпін Д. Лібералізація економіки та розвиток малого підприємництва в Україні / Д. Ляпін // Вісник КНТУ: 36. наук. пр. [Текст]. — К.: Вид-во КНТУ, 2009. — № 5. — С. 66—74.

5. Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку [Текст]: Колективна монографія [Безтелесна Л.І., Сазонець І.А. та ін.]: За наук. ред. д.е.н., проф. Безтелесної Л.І. — Рівне: Волин. Обереги, 2015. — 184 с.

6. Куряча Н.В. Напрями лібералізації підприємницької діяльності в Україні в контексті вдосконалення системи пенсійного забезпечення / О.М. Сазонець, Н.В. Куряча / Проблеми економіки. — 2015. — № 4. — С. 164—170.

7. Концепція Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014—2024 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80>

8. Закон України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4618-17/paran3#n3>

9. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/RozvitokMalogoISerednogoPidprimnitstva>

References:

1. Hajduk, V.A. (2010), "Assessment of the current stage of economic development and the problem of the competitiveness of Ukrainian enterprises", *Efektivna ekonomika*, vol. 4, available at: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=176> (Accessed 10 Dec 2018).

2. Korolevs'ka, N.Yu. (2011), "Areas of development and liberalization of entrepreneurial activity in Ukraine", *Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstva*, vol. 3 (39), pp. 1—7.

3. Lukaschuk, V. (2015), "Branch structural changes in the development of the Ukrainian business sector", *Ekonomichni innovatsii*, vol. 59, pp. 202—218.

4. Liapin, D. (2009), "Liberalization of the economy and development of small business in Ukraine", *Visnyk KNTU*, vol. 5, pp. 66—74.

5. Beztelesna, L.I. and Sazonets', I.L. (2015), *Sotsial'nyj kontsept suspil'nykh ta ekonomichnykh protsesiv natsional'noho rozvytku* [Social concept of social and economic processes of national development], Volyns'ki Oberihy, Rivne, Ukraine.

6. Kuriacha, N.V. (2015), "Directions of business liberalization in Ukraine in the context of improving the system of pension provision", *Problemy ekonomiky*, vol. 4, pp. 164—170.

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), Resolution "On Approval of the Concept of the National Program for the Development of Small and Medium-Sized Entrepreneurship for 2014—2024", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80> (Accessed 10 Dec 2018).

8. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "On Development and State Support to Small and Medium Enterprises in Ukraine", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4618-17/paran3#n3> (Accessed 10 Dec 2018).

9. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2018), available at: <http://www.me.gov.ua/RozvitokMalogoISerednogoPidprimnitstva> (Accessed 10 Dec 2018).

Стаття надійшла до редакції 22.12.2018 р.